

Özbek, türkmen, uýgur, tatar...

Category: Aýdym-saz sungaty, Goşgular, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 23 января, 2025

Özbek, türkmen, uýgur, tatar... ÖZBEK, TÜRKMEN, UYGUR, TATAR...

Geçen asyryň ýetmişinji ýyllarynyň soňraklarynda: ýa 1977-nji ýyl, ýa-da 1978-nji ýyl bolmaly. Owganystanyň Andhoý şäherinden gelen ak ýüzli bir özbegiň aýdýan aýdymlaryna hiňlenerdik:

*Özbek, türkmen, uýgur, tatar, azer bir boýdur,
Garagalpak, gyrgyz, gazak – bular bir soýdur.*

Sabir Karger Hajettepe uniwersitetiniň dermanhanaçylyk fakultetine giripdi. Kän-kän gezek bir ýere üýşüp, onuň sesinden we dutaryndan Türküstanyň nagmalaryny diňläpdik:

*Anaýurtum Türkistanny bölip koýgenler;
Inanmangler, aldanmangler eý Türk igitler,
Kyrk asyrylyk tarihge sahip bolgen Türkler!*

Sözleri we sazy Sabir Kârgeriňki bolan bu aýdym indi juda meşhurlyga eýe. Türküstany we Turany bilýän uly-kişi aýal-erkek barsy bir ýere üýşen wagtymyz «Eneýurt marşy» adyny beren bu aýdymymyzy dilimizden düşüremzok. Özbekçeden biraz üýtgedibrägem aýdyp ýörüs. «Koýgenler» ýerine «goýmuşlar», «tarihge» ýerine «taryha», «bolgen» ýerine «bolan» diýýäs. Biziň «aldanmaň» diýen sözümize özbek gardaşlarymyzyň «aldanmangler» diýýänlerini bilýäris.

Owganystanyň demirgazyk raýonlaryna Sabir «Ýok, Owganystan däl, Günorta Türküstan» diýerdi. Dogrudy şol aýdýany. Onuň dogduk depesi Andhoýda özbekler we türkmenler ýaşaýardy. Türkmenleriň, ýagny oguzlaryň owşar boýundan uly jemagat şol ýerlerde oturýardy. Hem Teýmirleňiň paýtagty nirede? Taryh goruňyzy saldarlap görüň hany! Samarkantmy? Ýok, Hyrat. Galyberse-de, ortalyk milli buýsanjymyz beýik Alyşir Nowaýy Hyratda ýaşap geçmänmi näme? Teýmirleňiň ogly Şahruh paýtagt

Hyratda hökümdar bolup otyrka, onuň ogly Ulugbek Samarkantda häkimlik edýärdi.

XV asyryň iň uly syýasy we medeni merkezlerinden biri bolan Hyrat indi Owganystanyň çäklerinde galdy. Sabir Karger dogry aýdýardy: Hyrat, Andhoý, Mazary-Şerif şäherleriniň ýerleşýän sebitleri Günorta Türküstandy. Gojaman teýmiriler nesilşalygynyň şol ýerde oturyşy ýaly, hut şol şejereden gaýdýan Babyr hem özüniň beýik imperiýasyny häzirki Owganystanyň topraklarynda gurup başlapdy.

Sabir Karger dermanhanaçylyk fakulletini tamamlady we öz ugrundan işledi. Türkiýe respublikasynyň raýatlygyna girdi.

Ysmaýyl Gaspyralynyň ýolundan gitdi: «Dilde, pikirde, işde birlik!» Türki ýurtlaryň arasynda derman söwdasyny alyp barýardy, bu hem işde birlik prinsipine laýykdy. Türk, türkmen, özbek şiwelerini biri-birine garyşdyryp goşgular ýazýardy, ýazan goşgularyna saz düzýärdi – bu hem dilde birlikdi. Goşgularynda «Türk birliги» düşünjesini wagyz edýärdi, bu-da pikirde birlikdi. Onuň aýdymalaryny ýatdan bilýärdik, bu hem sungatda birlikdi. Hoja Ahmet Ýasawynyň sözlerine saz düzýärdi, Nowaýynyň gazallaryny okaýardy, bu bolsa medeniýetde birlikdi.

Sabir Karger, Andhoýuň ylymly-bilimli maşgalasynda doglupdy. Buharada mugallymlyk eden atasy Andhoýda ilkinji häzirkizaman mekdebi gurupdyr. Kakasy-da Andhoýyň merkezi orta mekdebini guran we dolandyran adam. Şular ýaly intelligent maşgalada ýetişen Sabir Karger «Eneýurt marşynyň» sözlerini we sazyny ýanyna alyp, 1976-njy ýylda Türkiýä gelipdi. Şol ýyllaryň türkçi-ülküji ýaşlary «Gözel Türküstan, saňa näme boldy?» diýen aýdymy uly gynanç bilen aýdýardylar. Türküstan we Turan aýdymalarynyň giňden ýaýramagy üçin amatly şertler döräpdi. Oruç Güwenç Stambulda, Aly Özaýdynly we Irfan Gürdal Ankarada türki dünýäniň aýdym-sazlaryny giňden propogandirleýärdiler. Mämmet Sabir Karger bolsa özboluşly sesi we stili bilen türki dünýäniň aýdym-sazlaryna täze bir öwüşgin çäýdi. Indi birentek ýokary okuw jaýlarynda türki dünýäniň aýdym-sazlaryny ýerine ýetirýän ansambllar bar. 16-18-nji oktýabrda-da On dokuzynjy maý uniwersitetinde geçirilen XI Halkara Dünýä dili türkçe

simpoziumynyň açylyş dabarasynda uniwersitetiniň ansamblynyň ýerine ýetirmeginde türkmen, krym, gazak halk aýdymlaryny diňledik we hemmämiz birlikde «Eneýurt marşyny» ýerine ýetirdik.

Sabir Karger, «Ahmed Ýesewi» albomyndan soň «Atatürk'e Şükran» albomyň-da üstünde işläp ýör.

*Han Atam, Tengrimni lütfy, gahryman Hakan Atam,
Bizge Türk jumhuriýeti armagan kylgan Atam.
Men uzakda, öz ilimde kimsesiz kalgan idim,
Bagry kan ewlatlaryngge eşiking açgen Atam.*

Tengrimni «Taňrym» diýmek, eşiking – işigini, gapysyny manysynda. «Bizge», «kalgan», «açgen» ýaly sözleri-de eýýäm öwrenen bolsak gerek. Mämmet Sabir Kargeriň täze albomyna uly höwes bilen garaşýarys.

Ahmet Bijan ERJILASUN,
bercilasun@hotmail.com

«Yeniçağ» gazetini, 27.10.2019 ý.

Terjime eden: Guwanç MÄMILIÝEW,
Stambul uniwersitetiniň talyby. Aýdym-saz sungaty